

Willem Oosthoudt

Jan Hagen

'Gek' wordt lastig, het openingsartikel van Aart Vos in het maartnummer van dit tijdschrift,¹ is een waar genoeg om te lezen. Niet alleen vanwege het fabuleuze egodocument dat erin opgevoerd wordt,² ook door de deskundige wijze waarop dat in context is gezet. Wel moest Vos tot zijn spijt vaststellen dat over de opsteller van het stuk, Willem Oosthoudt, maar weinig bekend was. Waarschijnlijk was hij afkomstig uit Den Haag en ergens aan het eind van de achttiende eeuw in het verbeterhuis van Rippens opgenomen. Vanuit andere bronnen valt een en ander te bevestigen en ook enigszins aan te vullen.

In september 1790 heeft Willem Oosthoudt zich, samen met zijn toenmalige curator, Cornelis Jacob van Brakel, notaris en procureur in Den Haag, tot de Raad van Brabant gericht. De reden daarvan was "omme approbatie op een verleende acte van curateele" te verkrijgen. Omdat hij niet in staat was zijn eigen zaken behoorlijk te administreren had hij de magistraat van Den Haag begin dat jaar verzocht hem een curator over zijn persoon en zijn goederen toe te voegen. Op 24 januari 1790 was die daar ook toe overgegaan. De keuze was daarbij gevallen op C.J. van Brakel. Nu lag het in de bedoeling van Oosthoudt om zich ergens in de Meierij van Den Bosch te vestigen. Omdat die gerechtelijk onder de Raad van Brabant viel leek het hem gewenst zijn curateelstelling eerst officieel bij die instantie aan te melden en goed te laten keuren. Op

bewoner van Rippens' verbeterhuis

24 september werd dat verzoek ingewilligd.³

De maand daarop vestigde Oosthoudt zich in Eindhoven, om daar al heel snel weer te vertrekken. In de Eindhovense schepenprotocollen bevindt zich een korte verklaring over dat verblijf, opgesteld op 13 april 1791. Oosthoudt had zich in de stad "ordentelijk" gedragen, aldus de opstellers, tenminste voor zover hun kenmerk was.⁴ Laatstgenoemde toevoeging komt men vaker tegen in verklaringen over iemands gedrag. Niet zelden wordt daarmee aangegeven dat de waarheid eigenlijk anders lag, maar dat men het vertrek van de persoon in kwestie vooral niet wilde bemoeilijken. Ook hier is dat het geval geweest. Dat blijkt overduidelijk uit een rekest dat Oosthoudts curator, C.J. van Brakel, op 22 april 1791 aan de Raad van Brabant liet presenteren.⁵

In het verleden, aldus de curator, was Oosthoudt zich zodanig aan sterke drank te buiten gegaan, dat hij zich gedwongen had gezien om aan burgemeesteren van Den Haag te verzoeken hem in het pest- of dolhuis aldaar te mogen plaatsen. Die hadden dat ook toegestaan. Op belofte van beterschap en het leiden van een meer "ordentelijk en goed leven" was Oosthoudt daaruit na enige tijd ontslagen. Samen met zijn curator had hij Eindhoven vervolgens uitgekozen als plaats om zijn goede voornemens in de praktijk te brengen. Gelukt was dat echter niet. Ook daar was hij zich weer helemaal aan sterke drank te buiten gegaan, zodanig zelfs dat hij de kleren van zijn lijf verkocht om

maar aan geld te kunnen komen. Helemaal berooid was hij vervolgens naar Den Haag teruggekeerd.

Nu was de tijd aangebroken voor stringenter maatregelen, aldus de curator. Zelf dacht hij daarbij aan opsluiting in een verbeterhuis en wel een verbeterhuis in Den Bosch. Dat zou dienen te gebeuren op Oosthoudts eigen kosten, "tot zo lange toe dat denzelve voldoende preuves van beterschap zal komen te geven". Wel zag hij die maatregel graag eerst door de Raad van Brabant gesanctioneerd.

Op 22 april 1791 werd de gevraagde toestemming verleend. Daarmee is tevens de *terminus a quo* van Oosthoudts verblijf in het verbeterhuis van Rippens gegeven. Met de *terminus ad quem* ligt het iets moeilijker. Voor Oosthoudt zelf kon dat moment niet snel genoeg komen, daarvoor beviel de toestand in het huis hem te slecht. Omstandig heeft hij dat met zijn verslag van de gang van zaken aldaar willen aantonen. Gedateerd is het stuk niet, maar het jaar van opstellen valt wel te herleiden. Eind 1792 zou het verblijf van Oosthoudt in het Bossche verbeterhuis een einde nemen. In zijn verslag spreekt Oosthoudt over een gebeurtenis (het opsteken van een pijp) die plaatsvond op "den 26 december Anno passato". Dat ziet op het jaar van zijn opname, 1791. Het jaar daarop zou hij zich aan het schrijven zetten. Of zijn schrijven ook voor schepenen van Den Bosch bedoeld is, zoals de omschrijving in de nieuwe inventaris van het stadsarchief wil doen geloven, is nog maar de vraag. Misschien heeft hij de Raad van Brabant wel op het oog gehad. Die heeft hij op 17 december 1792 in ieder geval een rekest doen toekomen, waarin hij om ontslag uit zijn confinement verzocht.⁶ Volgens hemzelf had hij inmiddels in Rippens' tehuis zodanige "preuves van goed en geschikt gedrag" gegeven dat zijn curator niet langer behoefde te vrezen dat het verder nog fout met hem zou kunnen gaan. Bovendien was hij al op leeftijd en

wilde hij de jaren die hem nog restten het liefst "buiten enige gevangenis" doorbrengen. Het zou een "stigtelijk leven" worden. In welke plaats in Brabant dat zou zijn moest hij samen met zijn curator nog bezien of mocht desnoods door de Raad zelf bepaald worden.

Omdat Van Brakel vooraf (Den Haag, 15 december 1792) zijn fiat aan het rekest had gegeven willigde de Raad van Brabant het verzoek van Oosthoudt op 17 december in. Er is geen reden om aan te nemen dat het verblijf van Oosthoudt in het tehuis daarna nog veel langer zal hebben geduurd, maar het precieze moment van vertrek is niet bekend, net zo min als waar hij toen naar toe is gegaan. Waarschijnlijk naar Den Haag. Op 22 oktober 1793 besloot de magistraat van die stad om de curatele van Willem Oosthoudt op te heffen. Zes dagen later noteerde de Raad van Brabant in zijn resoluties dat daarmee ipso facto ook de approbatie op die curatele was komen te vervallen.⁷

Kort daarop moet Oosthoudt weer in zijn oude kwaal zijn vervallen. Reden om hem op 14 juni 1797 opnieuw in het Haagse dolhuis op te sluiten. Een week later verzocht hij daar de regenten te mogen spreken, die hij een ampele memorie voorlas om aan te tonen dat hij door zijn vrienden ten onrechte in dat huis was geplaatst. Doel was dat stuk onder ogen van de Haagse magistraat te brengen. Dat werd ook wel toegestaan, maar veel is hij daar niet mee opgeschoten. De wethouders antwoordden dat het niet aan hun was deze zaak te beslissen. Ook de regenten van het huis zelf gaven niet thuis. Ze waren alleen maar aangesteld om opzicht te houden op de behandeling der geconfineerden "en geenszins om te onderzoeken of dezelfde te recht of te onrecht geplaatst zijn".⁸ Wel werd hem toegestaan daar met een praktijk (= rechtsgeleerde) over te spreken, maar of dat ook gebeurd is, is niet duidelijk.

Rest nog te vermelden dat het archief van

de Raad van Brabant heel wat meer materiaal over het plaatsen in verbeterhuizen bevat dan de hier gepresenteerde aanvullende gegevens over Willem Oosthoudt. Niet zelden komen daarbij ook de slachtoffers zelf uitgebreid aan het woord. In geen aangetroffen geval echter zo indringend als Oosthoudt dat in 1792 in het verbeterhuis van Rippens heeft gedaan. ■

Jan Hagen is bibliothecaris van het Streekarchief Regio Eindhoven

Noten

1. Aart Vos, 'Gek' wordt lastig. *Opsluiting van lastige mensen in het verbeterhuis van Rippens*, in: 's-Hertogenbosch 6 (1998) 1-20.
2. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Stadsarchief 1494-1815, 7910 e.
3. Rijksarchief in Noord-Brabant (RANB), archief Raad van Brabant (RvB), 278 (Rekest 1790).
4. Streekarchief Regio Eindhoven, Rechterlijk archief Eindhoven 1509-1810, 1569 (Allerhande akten 1790-1792).
5. RANB, RvB, 279 (Rekest 1791).
6. RANB, RvB, 280 (Rekest 1792): Rekest Willem Oosthout, "thans gelogeert in een verbeterhuis binnen sBosch".
7. RANB, RvB, 20 (Resoluties 1767-1795): Res. nr. 3882.
8. Deze hele passage is gebaseerd op W. Broes van Heekeren, Het Sint Antonius gesticht te 's-Gravenhage, in: *Die Haghe, Bijdragen en mededeelingen* 1903 ('s-Gravenhage 1903) 62-79, aldaar 72-73.